

Zo ging dat ...

... in Muizen op 22 augustus 1848: de verkiezing van een nieuwe gemeenteraad

Muizen was in het midden van de negentiende eeuw een erg kleine gemeente. Het kadaster telde er in 1842 niet meer dan 123 inwoners en 20 woningen, waaronder een drietal erg grote boerderijen en voorts vooral *uit leem en hout zamengestelde en met strooi gedekte zeer kleine huizen, die van twee benedenplaatsen voorzien, van weinig belang en inrichting zijn*¹. Het archief van de gemeente Muizen uit de periode van voor de fusie met de gemeente Borlo in 1970², wordt in het Rijksarchief te Hasselt bewaard. Tot de voornaamste stukken in het archief behoren de verslagregisters van de gemeenteraad. Het oudste bewaarde register heeft betrekking op de periode 1844-1867³. Waar die registers over het algemeen niets meer dan de verslagen van de vergaderingen van de raad bevatten, en nu en dan de integrale tekst van een gemeentelijk reglement, bevat dit register ook een verslag van het verloop van de gemeenteraadsverkiezingen op 22 augustus 1848. Omdat dit een van de weinige bronnen is waarin een gemeentesecretaris de praktische organisatie en het verloop van de gebeurtenissen op de verkiezingsdag beschrijft, wordt de tekst van zijn verslag hier in extenso uitgegeven en geanalyseerd.

De gemeentebesturen waren op 2 augustus⁴ door de gouverneur op de hoogte gebracht van de inhoud van het Koninklijk Besluit van 1 augustus 1848, waarin was vastgelegd dat de gemeenteraden geheel vernieuwd moesten worden en dat de verkiezingen daarvoor op 22 augustus om tien uur moesten worden gehouden⁵. Tot dan toe werden de gemeenteraden om de drie jaren voor de helft vernieuwd. De gehele vernieuwing in 1848 van alle gemeenteraden in het land, en overigens ook van de Kamer en van de Senaat, had alles te maken met de uitbreiding van het kiesrecht in dat jaar. Tot 1883 gold in ons land het *cijskiesrecht*, en was het kiesrecht voorbehouden aan mannen die 21 jaar of ouder waren, en die een vastgesteld minimum aan belastingen betaalden. Tot 1848 verschildte dat bedrag naargelang de grootte van de gemeente. In 1848 werd dat voor het hele land gelijkgesteld op 20 gulden of 42,32 frank.

De gemeentebesturen moesten er voor zorgen dat de kiezers uiterlijk op 15 augustus schriftelijk verwittigd werden van de aanstaande verkiezingen. Hun oproepingsbrief moest het aantal te verkiezen raadsleden vermelden, de namen van de uittredende raadsleden, en plaats, dag en uur van de verkiezingen. De voorzitters van de kiesbureaus in de gemeenten die geen arrondissements- of kantonhoofdplaats waren, en de stemopnemers of *scrutateurs*, werden door de bestendige deputatie aangeduid. Voor Muizen werd Jean Lambert Robyns als voorzitter aangeduid, en de stemopnemers waren Renier Onckelinx, Gaspard Lambert Robyns, Jean Libens en Herman Robyns. Samen vormden de voorzitter en de stemopnemers het kiesbureau.

Sinds 1845 bestond de gemeenteraad van Muizen uit zeven mannen: burgemeester Jean Christophe Robyns, de schepenen Gilis Moria en Jean Antoine Robyns, en de raadsleden Jean Trimpeneers, Louis Robyns, Peeter Libens en Nicolas Houart.

Hoewel het Koninklijk Besluit over de verkiezing van de nieuwe raadsleden expliciet voorschreef dat de verkiezingen om tien uur gehouden moesten worden, verzamelden de kiezers in Muizen om twee uur in de namiddag. Niet meer dan 20 personen – allen gezinshoofden – mochten aan de verkiezingen deelnemen. Aangezien de kiezers *cijskiesers* waren, mensen dus die een bepaald minimumbedrag aan belastingen betaalden, en aangezien de belastingen door de gezinshoofden betaald werden, werden enkel zij als kiezers toegelaten. In vergelijking met het aantal kiesgerechtigden bij de verkiezingen voor de gedeeltelijke vernieuwing van de gemeenteraad in 1845 – toen er slechts 15 kiezers mochten deelnemen – had de nieuwe kieswet van 1848 geleid tot een uitbreiding van het kiezerskorps met 33 %.

Waar de verkiezingen plaatsvonden vermeldt de secretaris niet. Wel vermeldt hij dat aan de vormvereisten voldaan was:

¹ Rijksarchief Hasselt, *Archief van de provinciale directie van het kadaster. Processen-verbaal van afpaling*, nr. 110.

² Muizen maakt sinds 1977 deel uit van de fusiegemeente Gingelom.

³ Rijksarchief Hasselt, *Archief van het gemeentebestuur van Muizen*, nr. 1. Tenzij in voetnoot anders aangegeven wordt, komt de informatie waarop deze bijdrage gebaseerd is, uit dit register.

⁴ *Mémorial administratif de la province de Limbourg*, 1848, nr. 133.

⁵ P. Van den Eeckhout, G. Vanthemsche en anderen, *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19e – 21e eeuw*, Brussel, 2009, p. 59.

de officiële lijst van de gemeentekiezers was in het lokaal uitgehangen, en de tekst van de artikels uit de gemeentewet en uit het burgerlijk wetboek die betrekking hadden op de gemeenteraadsverkiezingen waren *aen de deur van den zael in groote letters geafficheerd*, en er lag een exemplaar van de gemeentewet op de tafel van het kiesbureau.

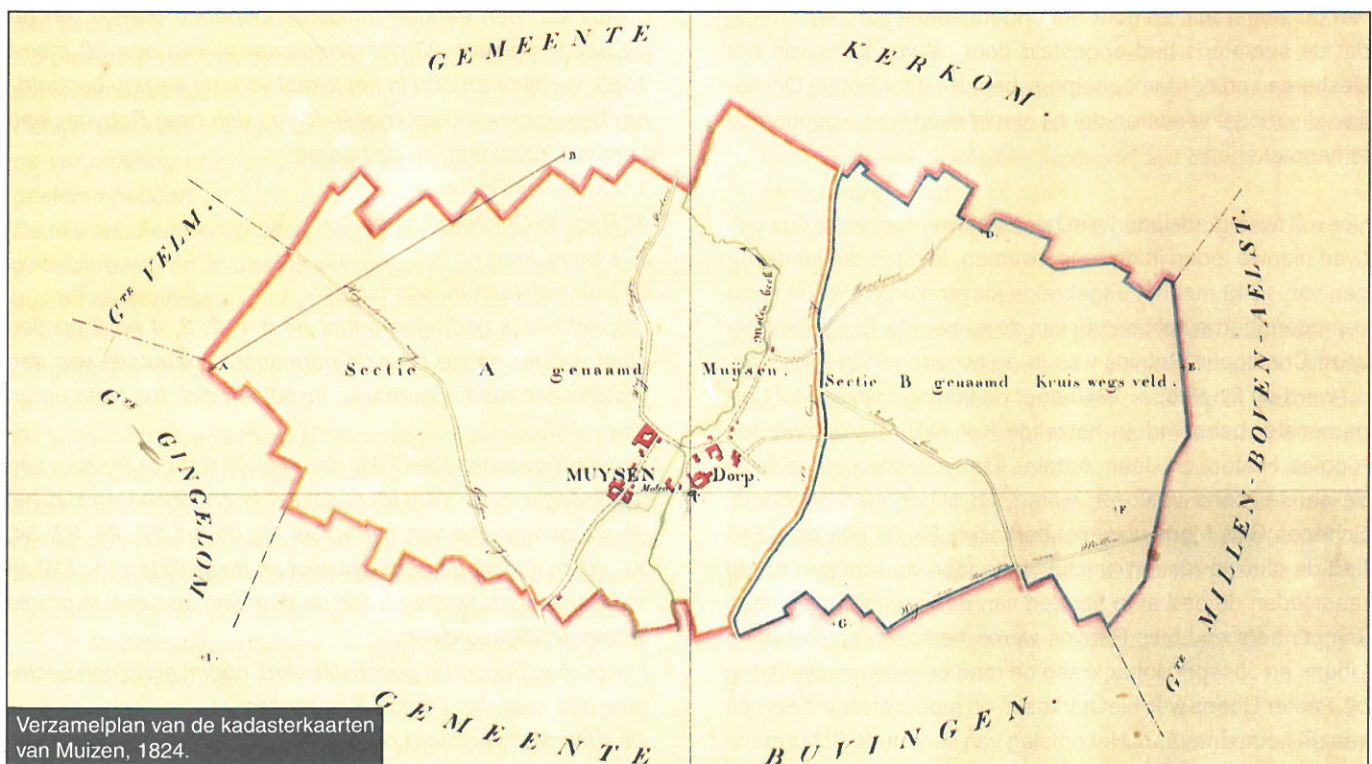
In het kieslokaal stond een tafel voor het kiesbureau, en daarvoor een tafel met daarop een stembus met twee sloten, waarin de stembriefjes gedeponeerd konden worden. De sleutels van die sloten werden bijgehouden door de voorzitter van het bureau en door Gaspar Robyns, die de oudste stemopnemer was. De kiesverrichtingen begonnen met de aanstelling van een secretaris van het kiesbureau, waarvoor de keuze op gemeentesecretaris Jan Francis Schurmans viel. Vervolgens las de secretaris, ten behoeve van kiezers die moeite zouden hebben met het lezen van de geafficheerde wetsbepalingen, de artikelen uit de gemeentewet en uit het burgerlijk wetboek die betrekking hadden op de verkiezingen, voor, en werd gecontroleerd of de stembus leeg was.

Nadat de voorzitter nog eens herhaald had dat de kiezers bijeengekomen zijn om zeven raadsleden te kiezen, riep hij de aanwezigen op om de namen van de zeven raadsleden van hun keuze *op briefkens* te schrijven – en om geen twijfel te laten bestaan over wie zij precies bedoelden – *daerbijvoegende voor zoo veel mogelijk de voornamen en kwaliteiten der personen aen de welke dezelve hunne stemmen willen geven*. De enige vormvereiste voor de stembriefjes was dat ze *blanco* moesten zijn, en buiten de namen van de gekozenen geen herkenningsteken mochten dragen. Briefjes die niet *blanco* zouden zijn, zouden *niet aengenomen* worden en dus ongeldig zijn. Er waren dus geen voorgedrukte kandidatenlijsten en de kiezers konden kiezen uit al de meerderjarige mannelijke inwoners van hun gemeente.

De namen van de kiezers werden dan in alfabetische volgorde voorgelezen, waarop zij hun ingevuld en dichtgevouwen stembriefje aan de voorzitter overhandigden, die het in de stembus stak. Op deze manier kon de stemming bezwaarlijk als geheim beschouwd worden, iets dat overigens pas in 1877 in onze wetgeving werd ingeschreven. De namen van de kiezers die op die manier hun stem uitgebracht hadden, werden niet afgevinkt op een voorgedrukte lijst, zoals dat nu bij verkiezingen gebeurt, maar op twee lijsten opgeschreven, die werden bijgehouden door respectievelijk één van de stemopnemers en de secretaris. Voor alle zekerheid vroeg de voorzitter nog eens aan de aanwezigen of al de kiezers gestemd hadden. Toen dat het geval bleek, ondertekenden de voorzitter, de secretaris en de stemopnemer de naamlijsten van de kiezers die gestemd hadden. Vervolgens verklaarde de voorzitter de stemronde voor gesloten en werd overgegaan tot het openen van de stembus en het tellen van de stemmen. Eén van de stemopnemers haalde de stembriefjes uit de bus en gaf ze één voor één door aan de voorzitter. Die vouwde ieder briefje open, las *met luider stem* de namen voor die er op genoteerd stonden, en gaf het briefje door aan een tweede stemopnemer.

Aangezien iedere kiezer zijn stem had uitgebracht, werden er in de stembus 20 stembriefjes gevonden. Om in de eerste ronde verkozen te zijn, moest men de stemmen van een meerderheid van de kiezers, of minstens 11 stemmen, gekregen hebben. Dat was het geval voor Jean Antoine Robyns en Nicolas Houart, die in de eerste ronde respectievelijk 15 en 12 stemmen behaald hadden, en die *dadelijk raedsleden geproclameerd* werden. Dertien anderen haalden resultaten die varieerden van 1 (Jean Libens junior, Lambert Bruyninx en Jean Bex) tot 10 (Jean Trimpeneers) stemmen.

Aangezien er na de eerste ronde slechts twee gekozenen

Verzamelplan van de kadasterkaarten van Muizen, 1824.

Burgemeester, schepenen en raadsleden in Muizen voor en na de verkiezingen van 22 augustus 1848	
Jean Christophe Robyns, burgemeester en landbouwer	Jean Christophe Robyns, burgemeester en landbouwer
Gilis Moria, schepen	Nicolas Houart, schepen en landbouwer
Jean Antoine Robyns, schepen en landbouwer	Jean Antoine Robyns, schepen en landbouwer
Jean Trimpeneers, raadslid en schrijnwerker	Jean Trimpeneers, raadslid en schrijnwerker
Louis Robyns, raadslid en wagenmaker	Louis Robyns, raadslid en wagenmaker
Peeter Libens, raadslid	Jean Libens, raadslid en caféhouder
Nicolas Houart, raadslid en landbouwer	Joseph Mottar, raadslid en landbouwer

waren, moesten er in de tweede ronde nog vijf raadsleden gekozen worden. Daartoe stelde het kiesbureau de lijst op van de tien niet verkozen kandidaten met de meeste stemmen: Jean Trimpeneers, Joseph Mottar, Jean Christophe Robyns, Jean Libens herbergier, Louis Robyns – die elders in het verslag Gaspard Lambert Robyns genoemd wordt –, Gilis Moria, Renier Onckelinx, Peeter Libens, Jan Houberechts en Herman Robyns. De kiezers mochten vervolgens op hun stembriefje de namen schrijven van de vijf personen die zij naast de twee al verkozen toekomstige raadsleden, in de raad wilden zien zetelen. In de tweede ronde mocht er enkel gestemd worden voor personen die op de lijst stonden van de tien in de eerste ronde niet verkozen kandidaten met de meeste stemmen.

Achttien kiezers namen deel aan de tweede ronde, die op dezelfde wijze verliep als de eerste ronde. In de tweede ronde werden de meeste stemmen behaald door Jean Christophe Robyns en Jean Trimpeneers (ieder 18 stemmen), Joseph Mottar (15 stemmen), Louis Robyns (14 stemmen) en Jean Libens (13 stemmen). Deze vijf werden daarop ook *dadelijk raedsleden geproclameerd*.

De kiesverrichtingen werden afgerond door het verbranden van de stembriefjes in aanwezigheid van het kiezerskorps en van de secretaris, en door het ondertekenen van het verslag dat de secretaris had opgesteld door de voorzitter van het kiesbureau en de stemopnemers, behalve door Renier Onckelinx, die moest verklaren dat hij niet in staat was eigenhandig te handtekenen.

Hoewel twee raadsleden niet herkozen werden, en er dus ook twee nieuwe leden in de raad kwamen, leidden de verkiezingen van 1848 met het uitgebreide kiezerskorps niet tot grote veranderingen in het bestuur van de gemeente. Burgemeester Jean Christophe Robyns was in de tweede ronde herkozen, en werd op 21 oktober 1848 door de koning opnieuw tot burgemeester benoemd. In hetzelfde Koninklijk Besluit werden Nicolas Houart en Jean Antoine Robyns, die beiden al in de eerste ronde verkozen waren, tot schepenen benoemd. Schepen Gilis Moria was niet herkozen. Op 31 oktober 1848 trad de nieuwe raad in functie, en legden de schepen en de raadsleden de eed af in handen van de burgemeester. Jean Trimpeneers en Louis Robyns waren herkozen en met Jean Libens en Joseph Mottar kreeg de raad er twee nieuwe leden bij. Peeter Libens was niet herkozen en moest afscheid nemen van de gemeenteraad. Het ontslag van secretaris Schurmans

in december 1848, die omwille van de onverenigbaarheid van de functie van gemeentesecretaris met die van deurwaarder bij de rechtbank van eerste aanleg in Hasselt en bij het vredegerecht in Sint-Truiden, niet langer gemeentesecretaris kon blijven, en zijn vervanging door François Martin Germeys uit Sint-Truiden, die ook secretaris van Ordingen was, betekende wellicht een grotere bestuurlijke verandering dan de nieuwe samenstelling van de raad.

Tekstuitgave: Uit het verslagregister van de gemeenteraad van Muizen, bewaard in het Rijksarchief te Hasselt als *Archief van het gemeentebestuur van Muizen*, nr. 1.

Proces-verbael van de vergadering der gemeentekiezers in dato den twee en twintigste der maend augustus 1800 acht en veertig, op welke men is overgegaen tot de geheele hernieuwing van den gemeentenraad.

In het jaer achttienhonderd acht en veertig den twee en twintigsten augustus ten tien ueren voormiddag, de burgers bijeengeroepen door brieven van het kollegie van burgemeester en schepen, ten einde over te gaen tot de kiezing van de geheele hernieuwing des gemeentenraad, ingevolg koninklijk besluit van den eersten augustus loopende maend, en ter uitvoering van art. 20 der gemeentewet van den 30 maart 1836, vergaderen zich in het lokaal voor de kiezing bepaeld, het kiezersbureau zamengesteld van den heer Robyns Jean Lambert, president, en de heeren

1° Onckelinx Renier,

2° Robyns Gaspard Lambert,

3° Libens Jean,

4° Robyns Herman, scrutateurs,

respectievelijk gedragen onder de n 1, 2, 3, 4 en 9 op den staet van resignatie door de permanente deputatie van den provincialen raad opgemaakt, installeert zich ten twee ueren naermiddag.

Er wordt geconstateerd dat de officiële lijst der kiezers van het kollegie in de vergaderingszaal is opgeplakt en dat het eerste paragrafe van het artikel 26, de art. 27, 29, 33, 34, 37, 40 en 44 van de gemeentewet en de artikels 111, 112 en 113 van het strafwetboek aen de deur van den zaal in groote letters geafficheerd zijn.

Het bureau behoorlijk geconstitueerd, noemt als zijnen secretaris den heer Jan Francis Schurmans.

De president verklaerd hebbende dat men zal tot de kiezing

overgaen, de secretaris geeft aflezing met luider stem van de artikels 111, 112 en 113 van het strafwetboek en van de artikels 29 ad 44 inbegrepen van de gemeentewet, waarvan een exemplaar op het bureau gedeponneerd blijft.

De tafel geplaets voor de president en de scrutateurs, is in dien aerd gedeponneerd dat de kiezers er rondom kunnen circuleren en toegang verkrijgen.

Op de tafel bevindt zich eene bus met twee sloten, waarvan de sleutels zijn overgegeven den eenen aan den heer president en den anderen aan den heer Gaspar Robyns, den oudsten der scrutateurs. Men verzekert zich dat de bus geen papieren houdt.

De president verwittigt de vergadering dat er te kiezen zijn zeven raedsleden, in vervanging van de heeren Robyns Joannes Christophorus, burgemeester, Moria Gilis, Robyns Joannes Antonius, schepenen, Trimpeneers Jan, Robyns Ludovicus, Libens Peeter en Houart Nicolaus, raedsleden.

Hij verzoekt de kiezers op briefkens te schrijven, zooveel namen als er raedsleden te kiezen zijn, daerbijvoegende voor zoo veel mogelijk de voornamen en kwaliteiten der personen aan de welke dezelve hunne stemmen willen geven.

Hij verwittigt eensgelijks de vergadering, dat de stembriefjes die niet op blanco papier zullen geschreven zijn, niet aangenomen zullen worden.

Onmiddellijk na deze informatie doet de heer secretaris volgens de officiële lijst de nominale oproeping in de alphabetische order.

Ieder kiezer na afgeroepen te zijn, geeft over zijn stembriefje, geschreven en toegemaakt, aan den president, die hetzelfde in de bus deponeert.

De naam van iedere stemmende is ingeschreven nagelang dat de oproeping zich doet, op twee lijsten, gehouden de eene door den heer Joannes Libens, scrutateur, en de andere door den secretaris.

De president van den bureau, de scrutateur en de secretaris teekenen deze lijsten.

De lijst der kiezers uitgeput zijnde, vraegt de president aan de vergadering of er nog kiezers zich bevinden, welke niet gestemd hebben.

Deze werkzaamheden geeindigd zijnde is de scrutin gesloten gedeclareerd, en is daarna overgegaan tot de opening der bus en de verificatie van het getal stembriefjes die zich er in bevinden.

Dit getal bedraegt twintig en dat van de stemmers bedraegt twintig.

De volstreckte meerderheid is diensvolgens bepaeld op elf.

De heer Onckelinx Renier, scrutateur, neemt het een na het andere stembriefje, ontvouwt het, geeft het over aan den president die ervan voorlezing doet met luider stem en het zelve ter hand stelt aan den heer Herman Robyns, andere scrutateur.

De opneming van den scrutin geeft het volgende resultaat:

Mr. Jean Antoon Robyns	vijftien stemmen	15
Mr. Nicolas Houart	twaelf stemmen	12
Mr. Jean Trimpeneers	tien stemmen	10
Mr. Joseph Mottar	negen stemmen	9

Mr. Christophorus Robyns	acht stemmen	8
Mr. Jean Libens, herbergier	zeven stemmen	7
Mr. Gilis Moria	zes stemmen	6
Mr. Renier Onckelinx	vijf stemmen	5
Mr. Peeter Libens	vier stemmen	4
Mr. Jan Houberechts	vier stemmen	4
Mr. Gaspard Lambert Robyns	twee stemmen	2
Mr. Herman Robyns	drij stemmen	3
Mr. Jean Libens de jonge	een stem	1
Mr. Lambert Bruyninx	een stem	1
Mr. Jean Bex	een stem	1

De heeren Jean Antoon Robyns en Nicolaus Houart, meerder dan de helft der stemmen bekomen hebbende, zijn dadelijk raedsleden geproclameerd.

Alle de raedsleden te benoemen door het kollegie niet met het eerste scrutin gekozen zijnde, maekt het principael bureau eene lijst van tien personen, dubbel getal van dat der raedsleden nog te kiezen. Zijn op die lijst gebragt de heeren Jean Trimpeneers, Joseph Mottar, Christophorus Robyns, Jean Libens herbergier, Louis Robyns, Gilis Moria, Renier Onckelinx, Peeter Libens, Jan Houberechts en Herman Robyns.

Het bureau verklaert dat men terstond zal overgaen tot eene scrutin van ballotage tusschen de hiervoren genoemde.

Hij verwittigt het gezelschap dat de stemmen niet kunnen gegeven worden dan aan de kandidaten gebragt op de lijst die hij gegeven heeft. Er is alsdan overgegaan tot de oproeping der kiezers en tot de opneming van den scrutin op de wijze hiervoren aangehaeld.

Het getal stembriefjes is achttien.

De stemmen zijn overgebragt als volgt.

De heer Christophorus Robyns	achttien stemmen	18
Mr. Jean Libens	dertien stemmen	13
Mr. Jean Trimpeneers	achttien stemmen	18
Mr. Joseph Mottar	vijftien stemmen	15
Mr. Louis Robyns	veertien stemmen	14

De heeren Christophorus Robyns, Jean Libens, Jean Trimpeneers, Joseph Mottar en Louis Robyns, de meerderheid der stemmen bekomen hebbende, zijn dadelijk raedsleden geproclameerd.

De stembriefjes zijn verbrand in tegenwoordigheid der vergadering.

Van dit alles is het tegenwoordig proces-verbael opgemaakt geweest gedurende de zitting en geteekend door de leden van het principael bureau, uitgenomen Renier Onckelinx, scrutateur, welke verklaerd heeft teekenen onkundig te wezen. Een der dubbel alsmede de lijsten der kiezers en der stemmers zullen dadelijk verzonden worden aan de deputatie van den provincialen raad door de zorg van den president, het ander zal tegen recipisse gedeponneerd worden op het secretariaet der gemeente, alwaer een ieder ervan zal kunnen kennis nemen. Gedaen te Muysen den 22 augustus 1848.

Getekend: Jean L. Robyns, H. Robyns, J. Libens, G.L. Robyns en J.F. Schurmans.

Rombout Nijssen

